

Законът за търговския регистър. Какво остава да се доопарвя Становище на ИПИ

Предистория

Сега, след като е готов този законопроект, можем да си спомним как неговата обща идея си пробиваше път.

От лятото на 1996 г., след първото в страната изследване на разходите на фирмите, на дневен ред стои опростяването и подобряването на фирмената регистрация.

Оттогава датира и предложението за единен идентификационен номер.

Принципите на новия модел регистрация бяха формулирани преди общите избори през април 1997 г. Никой не им обърна внимание. Включително организациите на бизнеса. Сетне същата идея залегна в Стратегията за малки и средни предприятия (1998 г.). По замисъл една от задачите на Агенцията за малки и средни предприятия бе да прокара на правителствено ниво точно такива промени.

Само преди две години част от юристите мислеха, че системата на търговското право ще се разпадне, ако регистрацията стане административен процес. Някои бизнес организации дори излязоха със становище за запазване на системата, която съществува днес.

Тези спомени могат да се конкретизират и задълбочават. Но не това е важното. Важно е тези обстоятелства да се имат предвид, за да се разбере днес какво е достигнато и какво остава да се направи.

Достижения на законопроекта

Следните достижения на проекта са напълно очевидни:

1. Регистрацията на търговците от съдебна процедура се превръща в административен процес;
2. Въвежда се единен код за разпознаване на търговците;
3. Използва се принципа на декларирането на обстоятелства, той замества принципа на предварителната проверка;
4. Приложена е идеята за единен формуляр;
5. Появява се възможност за регистрация чрез Интернет.

Както е известно, ако бъде приет навреме, законът ще влезе в сила от 1 септември 2006 г. Промяната в България отнема около десет години. Средно три пъти повече време отколкото в другите страни, където бе направена, включително такива, които общественото мнение у нас смята за по-назад в реформите към пазарно стопанство.

Общи недостатъци на законопроекта

Обезпокоително е, че, въпреки по-дългия период на подготовка, у нас се въвежда по-несъвършена система от тази в други страни. Оставащото време може да се използва, за да се навакса пропуснатото. Разбирането на следните общи обстоятелства би помогнало това да се случи.

1. Както в други закони приети наскоро, така и в този добрите идеи и практики са приложени половинчато или боязливо, за да се задоволи някакъв групов

- интерес, който дори не е назован. Ще споменем два такива примера: закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност и закона за частните изпълнители. В първия не бе въведена процедурата на мълчаливото съгласие и не бе опростено специалното законодателство, за да се опростят административните режими. Във втория се сметна за удобно съжителството на държавни и частни изпълнители, като на всички им бе фактически забранено да работят в цялата страна. В този проектозакон също има несъвършенства, които ще създават проблеми в бъдеще. Въпреки наличието на по-успешни модели, приложени в други страни. На част от тях се спираме по-долу.
2. Въпреки настояванията на организациите на бизнеса за самостоятелност на регистъра и използване на съществуващата инфраструктура на търговските палати и камари, търговският регистър ще се води от Агенцията по вписванията. Така регистрацията на фирмите се постави в зависимост от създаването и оборудването на това учреждение. Процесът на промяна се оскъпява. Най-вероятно това обстоятелство ще оскъпява процеса на регистрацията и в бъдеще. Причината е в това, че въпросната агенция се занимава с доста други дейности. Общото изискване на закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол за съразмерност на таксите, които да не са по-големи от разходите за оказване на услугата, няма да може да се осъществи. Проектозаконът прехвърля съставянето на тарифа на Министерския съвет. Но не определя принципите на съставянето ѝ. Освен ако за такъв принцип не се смятат „развитието на материалната база” и „стимулирането на служителите” на агенцията (Виж. Чл. 42).
 3. Превръщането на регистрацията на търговците в административен процес (каквато е една от идеите на промяната) би трябвало да се основава на разбирането, че регистрацията на фирма е право, а не задължение. Такова е съдържанието на чл. 19 от конституцията. Противоположно на това разбиране чл. 4, ал. 1 от проектозакона говори за вписването на търговците в регистрите като задължение. Това положение залага проблеми в други разпоредби на проекта. Авторите на закона очевидно са пропуснали възможността да разберат докрай, че фирмите се регистрират не за да плащат данъци, да създават работни места и да работят с държавната администрация, а поради някакви други причини – най-вече за да бъдат част от една безлична система на доверие и да имат достъп до капитали, от което да печелят.
 4. Както си е традиция, законопроектът не се основава на анализ на ползите и разходите от неговото евентуално приложение. Такъв общ анализ на възможните подходи в реформата на регистрацията на търговците бе направен преди две години от Скот Джейкъбс от *„Джейкъбс и съдружници”*. Очевидно най-добрите предложения от този анализ са взети под внимание само половинчато. Обсъжданията на реформата с бизнес асоциации също дадоха полезни идеи. Засега обаче към законопроекта няма мотиви. Затова не може да се разбере нито защо регистъра е към агенцията

по вписвания, нито защо не са приети предложенията на бизнеса. (Между другото, ако няма отговор на направените предложения, може да се смята, че не е имало обсъждане, а просто е наложено нечие мнение.)

5. И този проект пропуска възможността да се опростят изискванията за регистрация на търговец. Същността му е в промяната на средствата за регистрация.

Конкретни проблеми

1. Защото законопроектът не разглежда започването на бизнес като право, затова в него няма и мълчаливо съгласие на заявлението за вписване на търговците в регистъра.
2. Публичността на регистъра е заявена (чл. 8). Но проектът по дух и буква говори, че тя ще бъде ограничена. Ограничението ще дойде от: а) такси за справки (чл. 8), б) изискването справки да бъдат само за наличие или неналичие на вписано обстоятелство (чл. 35, ал 1) и в) за справки ще се изисква предварителна информация за името или идентификационни номер на търговеца (чл. 35, ал.2). Иначе казано, търсещият справка ще трябва да плаща, плащането ще бъде само за отговор „да” или „не”, но за сметка на това ще бъде за фирма, която вече му е известна. Основният смисъл на един търговския регистър в електронен вид не е да улеснява работа на администрацията, а да улеснява търсенето на контакти и доверието при сделките. Ако регистърът не може да се преглежда от всеки желаещ без допълнителни разходи, тази функция на регистъра се губи.
3. Такси се събират за всичко и многократно. Според различни оценки таксите за извлечения от сегашните фирмени отделения на съда дават на година приход от 50-60 милиона лева. Очевидно една от идеите на законопроекта е да запази това равнище на приходи.
4. Регистърът и респективно Агенцията по вписванията ще знаят кой кого търси и ще могат да строят преположения по какъв повод. Това е така, защото според чл. 37, ал. 1 те ще записват „данните на лицето, което иска справка”. Това е нововъведение спрямо закона за достъп до обществена информация, които не изисква записване на интересуващия се. Тази разпоредба би била в интерес на адвокати и лица, които правят справки по занятие, включително в интерес на Института за пазарна икономика. Но, както стана дума, търговският регистър е инструмент на безличното доверие между лица, които не се познават но могат да сключат сделка. Изискването на информация за търсещия противоречи на тази стопанска функция, оскъпява процеса и ще създаде допълнителни ограничения на възможностите на електронния регистър да намалява разходите по сделки и да увеличава прозрачността. За сметка на това служителите на агенцията (регистъра), ще могат да търгуват с информация.
5. Въпреки относително подробното разглеждане на финансирането на търговския регистър в чл. 42, това описание доста безпредметно. Един от начините на финансиране са субсидиите. Не е направена оценка на разходите и алтернативните решения. Не се знае колко ще струва

- регистъра. Това ще забави приемането на проектозакона. И това не е позволило да се разгледат алтернативните на агенцията „домакинства” на регистъра.
6. Законопроектът изисква пререгистрация на всички търговци. Макар и да се казва, че за това не се дължат такси и че не малка част от вписванията се правят служебно, включително удостоверенията от сегашния съд по регистрацията, процесът ще бъде дълъг и много скъп за търговците.
 7. Възможността за електронно списване в регистъра е обвързана със сегашния монопол на две фирми, които издават електронен подпис. Една съществена част от законопроекта (особено пререгистрацията) обслужва точно техния интерес.
 8. В закона не е казано, но в правилника има ясна уредба на прехвърлянето на служители (от съда) и имущество към Агенцията по вписванията. Защо и колко – не е ясно.
 9. В проектоправилника за прилагане на законопроекта няма приложение с формуляр-заявление за вписване в търговския регистър. Както е известно, институтът за пазар на икономика предложи образец за такъв формуляр в едно от обсъжданията. Изглежда обаче, че онова, което се предвижда е доста сложно. Не е ясно колко време ще отнема попълването на формуляра.

София
21 октомври 2005 г.